Rikosoikeuden professori Sakari Melander
Helsingin yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta
18.1.2019

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Asia: **Hallituksen esitys (HE) 201/2018 vp** eduskunnalle tavaramerkkilaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi sekä tavaramerkkioikeudesta tehdyn Singaporen sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi

Yleistä

Käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi tavaramerkkilaki, joka korvaisi voimassa olevan tavaramerkkilain ja yhteismerkkilain. Lailla pantaisiin täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2015/2536 jäsenvaltioiden tavaramerkkilainsäädännön lähentämisestä. Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi tavaramerkkioikeudesta tehdyn Singaporen yleissopimuksen.

Keskityn lausunnossani pääasiassa esityksen sisältämiin rikosoikeudellisesti merkityksellisiin ehdotuksiin, joilla on myös valtiosääntöoikeudellista merkitystä.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Ehdotettu tavaramerkkirikkomusta koskeva säännös

Esitykseen sisältyvän 1. lakiehdotuksen (ehdotettu tavaramerkkilaki) 74 § sisältäisi sakonuhkaisen tavaramerkkirikkomusta koskevan säännöksen. Ehdotetun säännöksen 1 momentin mukaan rangaistaisiin sitä, joka tahallaan loukkaa ehdotetun lain mukaista yksinoikeutta tavaramerkkiin tai EU-tavaramerkkiasetuksen (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2017/1001 Euroopan unionin tavaramerkistä) mukaista yksinoikeutta EU-tavaramerkkiin.

Voimassa olevan tavaramerkkilain (7/1964) 39 § sisältää niin ikään tavaramerkkirikkomusta koskevan säännöksen, jonka mukaan rangaistaan sitä, joka tahallaan loukkaa tavaran tunnusmerkin haltijalle tavaramerkkilain mukaan kuuluvaa oikeutta.

Ehdotettua tavaramerkkirikkomusta koskevaa säännöstä on arvioitava perustuslain (731/1999) 8 §:ssä tarkoitetun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen rikosoikeudelliselle lainsäädännölle asettamien edellytysten kannalta. Ehdotetussa säännöksessä on niin sanotun blankorangaistussääntelyn piirteitä, koska siinä viitataan yleisesti ehdotetun tavaramerkkilain vastaiseen toimintaan rangaistavaa menettelyä ja rangaistavia tekotapoja säännöksessä tarkemmin kuvaamatta.

Perustuslain 8 §:n sisältämän rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ydinsisältö on perustuslakivaliokunnan käytännössä muotoutunut seuraavaksi: kunkin rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa.[1] Valiokunnan muotoilu korostaa laillisuusperiaatteen tausta-arvoja, ennen muuta ennakoitavuutta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja EU-tuomioistuimen käytännössä periaatteelle on annettu käytännössä vastaava ydinsisältö, jossa on korostettu rikossääntelyn ennustettavuutta eli sitä, että säännöksen sanamuodon perusteella voidaan ennakoida, mikä on rangaistavaa.[2]

Laillisuusperiaate näin edellyttää, että rikossäännökset on muotoiltava riittävällä täsmällisyydellä, jotta niiden soveltaminen olisi ennakoitavaa. Lisäksi perustuslakivaliokunta on käytännössään asettanut edellytyksiä niin sanotun blankorangaistustekniikan käytölle, vaikka blankorangaistussääntelyä ei sinänsä ole pidetty perustuslain kieltämänä sääntelytekniikkana. Laillisuusperiaatteeseen liittyvistä syistä blankorangaistussääntelyyn on kuitenkin syytä suhtautua torjuvasti (esim. PeVL 10/2016 vp, s. 8, PeVL 31/2002 vp, s. 3, PeVL 15/1996 vp, s. 2/II ja PeVL 20/1997 vp, s. 3/II). Perusoikeusuudistuksen yhteydessä valiokunta korosti, että blankosäätelyn osalta tavoitteena tulee olla, että niiden edellyttämät valtuutusketjut ovat täsmällisiä, rangaistavuuden edellytykset ilmaisevat aineelliset säännökset ovat kirjoitetut rikossäännöksiltä vaaditulla tarkkuudella ja nämä säännökset käsittävästä normistosta käy ilmi myös niiden rikkomisen rangaistavuus sekä kriminalisoinnin sisältävässä säännöksessä on jonkinlainen asiallinen luonnehdinta kriminalisoitavaksi tarkoitetusta teosta (PeVM 25/1994 vp). Tuoreemmassa käytännössään valiokunta on pitänyt blankorikossääntelyn täsmentämistä edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelylle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 10/2016 vp, s. 8–9). Myös tilanteessa, jossa säännöksessä luetellaan niitä tekotapoja, jotka voivat tulla rangaistavaksi, sääntelyä on perustuslakivaliokunnan käytännön mukaan täsmennettävä viittaussäännöksiä ja rikoksen tunnusmerkistötekijöitä tarkentamalla (PeVL 14/2018 vp, s. 21–22).

---

[1] Esim. PeVL 10/2000 vp, s. 2/I, PeVL 22/2001 vp, s. 3/I, PeVL 29/2001 vp, s. 3/II, PeVL 41/2001 vp, s. 2/II, PeVL 26/2002 vp, s. 2/I, PeVL 40/2002 vp, s. 7/I, PeVL 48/2002 vp, s. 2/II, PeVL 26/2004 vp, s. 3/II, PeVL 7/2005 vp, s. 3/I, PeVL 17/2006 vp, s. 3/I, PeVL 18/2007 vp, s. 5/II, PeVL 12/2010 vp, s. 3/I, PeVL 33/2010 vp, s. 2–3, PeVL 68/2010 vp, s. 4/I, PeVL 11/2011 vp, s. 1, PeVL 61/2012 vp, s. 3–4, PeVL 16/2013 vp, s. 2/I, PeVL 6/2014 vp, s. 2/I, PeVL 26/2014 vp, s. 2/II, PeVL 56/2014 vp, s. 2/II, PeVL 10/2016 vp, s. 9, PeVL 46/2016 vp, s. 6–7, PeVL 56/2016 vp, s. 6 ja PeVL 14/2018 vp, s. 21.

[2] EIT:n käytännöstä ennen muuta *Kokkinakis v. Kreikka*, tuomio 25.5.1993, 52 kohta ja *Cantoni v. Ranska*, tuomio 11.11.1996, 29 kohta. EU-tuomioistuimen käytännöstä ks. esim. yhdistetyt asiat C-74/95 ja C-129/95, *rikosoikeudenkäynti X:ää vastaan*, Kok. 1996, s. I-6609, 25 kohta, C-303/05, *Advocaten voor de Wereld*, Kok. 2007, s. I-3633, 49 ja 50 kohta, C-546/09, *Aurubis Balgaria*, Kok. 2011, s. I-2531, 41 ja 42 kohta ja C-405/10, *Özlem Garenfeld*, Kok. 2011, s. I-11035, 48 kohta.

Edellä todetun mukaisesti ehdotetun tavaramerkkilain 74 §:n 1 momentin rangaistaisiin sitä, joka tahallaan loukkaa ehdotetun lain mukaista yksinoikeutta tavaramerkkiin tai EU-tavaramerkkiasetuksen mukaista yksinoikeutta EU-tavaramerkkiin. Säännöksessä ei lainkaan yksilöidä niitä aineellisia tavaramerkkilain säännöksiä, joiden vastainen toiminta merkitsee tavaramerkkilain mukaisen tavaramerkkiä koskevan yksinoikeuden loukkaamista ja on näin tarkoitettu tavaramerkkirikkomuksena rangaistavaksi. Säännöksessä ei myöskään tarkemmin yksilöitäisi, mitkä ovat niitä EU-tavaramerkkiasetuksen yksinoikeutta EU-tavaramerkkiin koskevia artikloja, joiden rikkominen on tavaramerkkirikkomuksena rangaistavaa.

Esityksen perusteluissa (s. 172) tältä osin todetaan, että ”Vaikka yleensä rikosoikeudellisissa säännöksissä pyritään laillisuusperiaatteen vuoksi viittaamaan lain tiettyihin pykäliin tai asetuksen tiettyihin artikloihin, jotta teonkuvausta koskeva sääntely olisi mahdollisimman tarkkarajaista ja täsmällistä, tavaramerkin yksinoikeuden sisällöstä johtuen viittaamista tiettyihin pykäliin tai artikloihin ehdotetussa säännöksessä ei pidetä tässä yhteydessä mahdollisena.” Hyvin perustein nähdäkseni voidaan kysyä, miten tavaramerkkiä koskeva sääntely voisi muodostaa rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamien vaatimusten suhteen erityistilanteen, joka oikeuttaisi poikkeamaan periaatteen asettamista vaatimuksista. Selvää luonnollisesti on, että tavaramerkin yksinoikeuden sisältö ei voi oikeuttaa poikkeamaan perustuslaissa turvatun rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen rikosoikeudelliselle lainsäädännölle asettamista edellytyksistä. Esityksen sisältämä ehdotettua tavaramerkkirikkomusta koskeva sääntely on myös siinä suhteessa erikoista, että tavaramerkkilainsäädännön uudistusta valmistelleen työryhmän mietinnössä ehdotetussa tavaramerkkirikkomusta koskevassa säännöksessä viitattiin tiettyihin ehdotetun tavaramerkkilain säännöksiin, mikä tarkoittaa, että käsillä olevaan hallituksen esitykseen on epäselväksi jäävästä syystä sisällytetty laillisuusperiaatteen vaatimuksia heikommin täyttävä säännös.

Edellä sanotun vuoksi ehdotettua tavaramerkkilain tavaramerkkirikkomusta koskevaa 74 §:n 1 momenttia olisi nähdäkseni välttämättä täsmennettävä niin, että siinä tyhjentävästi lueteltaisiin kaikki ne tavaramerkkilain säännökset, joissa säädetyn vastainen toiminta merkitsee tavaramerkkiä koskevan yksinoikeuden loukkaamista ja olisi näin tavaramerkkirikkomuksena rangaistavaa. Tavaramerkkirikkomusta koskevaan ehdotetun tavaramerkkilain 74 §:n 1 momenttiin olisi samalla lisättävä jonkinlaiset asialliset luonnehdinnat rangaistavaksi säädetyistä teoista. Samalla tulisi tarkastella sitä, että ne tavaramerkkilain sisältämät aineelliset säännökset, joiden vastainen toiminta on tarkoitettu säätää rangaistavaksi, on muotoiltu rikossäännöksiltä edellytettävällä täsmällisyydellä.

Edellä todettu olisi nähdäkseni melko yksinkertaisesti toteutettavissa, koska esityksen perusteluissa (s. 172–173) selostetaan tavaramerkin yksinoikeuden kannalta olennaisimmat säännökset. Tavaramerkkirikkomusta koskevan säännöksen perusteluissa (s. 173) selostetaan ehdotetun tavaramerkkilain 3–9 §:n sisältöä. Mainittuihin säännöksiin viitattiin myös tavaramerkkilainsäädännön uudistusta valmistelleen työryhmän mietinnössä ehdotetussa tavaramerkkirikkomusta koskevassa säännöksessä. Tämän voinee varsin vahvasti tulkita tarkoittaan, että tavaramerkkirikkomuksena rangaistavaksi tavaramerkkilain vastaiseksi käyttäytymiseksi on tarkoitettu määritellä nimenomaan ehdotetun lain 3–9 §:n vastainen toiminta.

Ehdotetun säännöksen mukaan rangaistavaa olisi myös tahallaan toteutettu EU-tavaramerkkiasetuksen mukaisen EU-tavaramerkkiin kohdistuvan yksinoikeuden loukkaaminen. Ehdotetussa 74 §:n 1 momentissa ei myöskään yksilöidä niitä EU-tavaramerkkiasetuksen artikloita, joiden

vastainen toiminta on rangaistavaa. Sääntelyä on edellä mainituin perustein täsmennettävä myös tässä suhteessa mainitsemalla nimenomaisesti ne EU-tavaramerkkiasetuksen artiklat, joiden vastainen toiminta on rangaistavaa, minkä lisäksi ehdotettuun 74 §:ään olisi myös tältä osin samalla lisättävä jonkinlaiset asialliset luonnehdinnat rangaistavaksi säädetyistä teoista.

Esityksen perustelujen (s. 174) mukaan ehdotettuun 74 §:n sisältyvä maininta, jonka mukaan tavaramerkkirikkomukseen voisi syyllistyä myös EU-tavaramerkkiin kohdistuvaa yksinoikeutta loukkaamalla, kattaisi EU-tavaramerkkien lisäksi myös Euroopan unioniin kohdennetut kansainväliset rekisteröinnit sekä EU-tarkastusmerkit ja EU-yhteisömerkit. Edellä todettu on seurausta siitä, että viimeksi mainituista säädetään EU:n tavaramerkkiasetuksessa. Ehdotettu sääntely ei tältä osin ole rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta kuitenkaan selkeintä mahdollista, koska Euroopan unioniin kohdennettuja kansainvälisiä rekisteröintejä tai EU-tarkastusmerkkejä ja EU-yhteisömerkkejä ei ehdotetussa 74 §:ssä nimenomaisesti mainittaisi. Vaikka EU:n tavaramerkkiasetuksen suhteen ei liene epäselvyyttä sen kohdentumisesta myös kansainvälisiin rekisteröinteihin sekä EU-tarkastusmerkkeihin ja EU-yhteisömerkkeihin, ehdotettu kansallinen lainsäädäntö ei tältä osin ole selkein mahdollinen. Tähän arvioon vaikuttaa myös se, että yhteisö- ja tarkastusmerkeistä säädettäisiin ehdotetun tavaramerkkilain 8 luvussa, minkä lisäksi ehdotetun tavaramerkkilain 101 §:n mukaan EU-tavaramerkkiin sovellettaisiin muun ohessa mitä ehdotetun lain 74 §:ssä säädetään tavaramerkin loukkauksesta. Selvyyden vuoksi saattaisi olla syytä mainita Euroopan unioniin kohdennetut kansainväliset rekisteröinnit sekä EU-tarkastusmerkit ja EU-yhteisömerkit myös tavaramerkkirikkomusta koskevassa ehdotetun lain 74 §:ssä.

Aivan selväksi ei esityksen perustelujen valossa myöskään tule, miten mahdollista rikosoikeudellista vastuuta ehdotetun lain 3–9 §:ään liittyvissä tilanteissa arvioitaisiin. Esimerkiksi kauttakuljetusta koskevan ehdotetun tavaramerkkilain 7 §:n mukaan rekisteröidyn tavaramerkin haltijalla olisi oikeus kieltää kolmansia osapuolia tuomasta elinkeinotoiminnan yhteydessä tavaroita kolmannesta maasta Suomeen, vaikka tavaroita ei luovuteta vapaaseen liikenteeseen, jos niissä on merkki, joka on sama kuin kyseisiä tavaroita varten rekisteröity tavaramerkki, tai merkki, jota ei voida erottaa olennaisilta ominaisuuksiltaan tällaisesta tavaramerkistä. Ensinnäkin voidaan todeta, että säännös on varsin monimutkaisesti muotoiltu eikä nähdäkseni vastaa rikossäännöksiltä edellyttävää täsmällisyyttä. Koska säännöksessä ilmaistaan rangaistavan käyttäytymisen edellytykset, se tulisi muotoilla rikossäännöksiltä vaadittavalla täsmällisyydellä. Lisäksi voidaan huomauttaa, että säännöksessä käytetty ilmaisu ”kolmas osapuoli” ei ole erityisen selkeä, vaikka sillä oletettavasti tarkoitetaan ketä tahansa tietyn tavaran maahantuojaa.

Myös ehdotetun lain 9 § saattaa muodostua rikosoikeudellisen vastuun suhteen pulmalliseksi. Ehdotetun 9 §:n 1 momentin mukaan tavaramerkin haltija ei saisi kieltää merkin käyttämistä tavaroissa, jotka hän tai hänen suostumuksellaan joku muu on saattanut markkinoille Euroopan talousalueella kyseistä merkkiä käyttäen. Säännöksen 2 momentin mukaan tavaramerkin haltija saisi kuitenkin 1 momentin estämättä kieltää merkin käyttämisen tavaroissa, jos tavaramerkin haltijalla on perusteltu syy vastustaa tavaroiden myöhempää tarjoamista tai markkinoille saattamista. Momentissa käytetty ilmaisu ”perusteltu syy” on rikosoikeudellisen vastuun mahdollisen syntymisen kannalta varsin epämääräinen. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämä rikosoikeudellisen sääntelyn ennakoitavuus ei täyty, jos rangaistavan käyttäytymisen ala yksittäistapauksellisesti määrittyisi sen mukaan, mitä milloinkin pidetään tavaramerkin haltijan perusteltuna syynä. Sääntelyä olisi tässä suhteessa välttämättä täsmennettävä.

Teollisoikeusrikos

Esityksen sisältämässä 4. lakiehdotuksessa ehdotetaan muutettavaksi rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettua teollisoikeusrikosta koskevaa säännöstä. Säännöstä muutettaisiin ensinnäkin ehdotetun uuden tavaramerkkilain vuoksi. Toiseksi säännöstä muutettaisiin siten, että siinä nimenomaisesti mainittaisiin EU-tavaramerkki ja yhteisömalli (ehdotetut säännöksen 1 momentin 2 ja 3 kohta). Näiltä osin ehdotettua muutosta voidaan lähtökohtaisesti pitää perusteltuna, koska esityksen perusteluissakin mainitun ratkaisun KKO 2018:36 mukaan EU-tavaramerkkiasetuksen ja yhteisömalliasetuksen vastaisesta toiminnasta ei voida rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämän nimenomaisen maininnan puuttumisen vuoksi rangaista voimassa olevan säännöksen perusteella.

On kuitenkin syytä huomata, että teollisoikeusrikosta koskevassa säännöksessä on niin ikään kysymys niin sanotusta blankorangaistussääntelystä, koska siinä viitataan rikoslain ulkopuoliseen sääntelyyn, johon sisältyvien aineellisten normien rikkominen voi tulla teollisoikeusrikoksena rangaistavaksi. Ehdotetun rikoslain 49 luvun 1 momentin 1 kohdan mukaan rangaistavaa olisi tavaramerkkilain vastaisesti toteutettu tavaramerkkilain mukaisen tavaramerkkiin kohdistuvan yksinoikeuden loukkaaminen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa taloudellista vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle. Vaikka säännös sisältää niin sanotun abstraktista vaaraa koskevan edellytyksen, se on varsin avoin ja rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallinen ottaen huomioon perustuslakivaliokunnan näkemys, jonka mukaan myös silloin, kun säännöksessä luetellaan niitä tekotapoja, jotka voivat tulla rangaistavaksi, sääntelyä on perustuslakivaliokunnan käytännön mukaan täsmennettävä viittaussäännöksiä ja rikoksen tunnusmerkistötekijöitä tarkentamalla (PeVL 14/2018 vp, s. 21–22). Vastaavasti voidaan katsoa, että yksinomaan abstraktista vaaraa koskevan tunnusmerkin olemassaolo ei riitä täsmentämään säännöstä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamia edellytyksiä vastaavasti. Tämän lisäksi säännöstä olisi täsmennettävä viittaussäännöksiä ja rikoksen tunnusmerkistötekijöitä ja mahdollisesti myös tekotapoja tarkentamalla.

Esityksen perustelujen (s. 211–212) mukaan teollisoikeusrikosta koskevaan säännökseen ehdotettu viittaus EU-tavaramerkkiin kattaisi Euroopan unioniin kohdistetut kansainväliset rekisteröinnit sekä EU-yhteisömerkin ja EU-tarkastusmerkin. Tältä osin voidaan rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamien vaatimusten suhteen viitata edellä asiasta tavaramerkkirikkomusta koskevan ehdotuksen arvioinnin yhteydessä esitettyyn. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamien vaatimusten vuoksi saattaisi olla perusteltua, että Euroopan unioniin kohdistetut kansainväliset rekisteröinnit sekä EU-yhteisömerkki ja EU-tarkastusmerkki mainittaisiin nimenomaisesti teollisoikeusrikosta koskevan säännöksen 1 momentin 2 kohdassa.

Teollisoikeusrikosta koskevan rikoslain 49 luvun 2 §:n täsmentäminen rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset täyttäväksi on kuitenkin tehtävä, jota ei voida täysin nyt käsiteltävän esityksen eduskuntakäsittelyn yhteydessä toteuttaa. Tämä on seurausta siitä, että käsillä olevassa esityksessä ehdotetaan muutettavaksi vain rikoslain 49 luvun 2 §:n 1 momentin 1–3 kohtaa. Optimaalisin tilanne olisi uudistaa säännös kokonaisuudessaan rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamia vaatimuksia vastaavaksi. Tämä ei kuitenkaan liene mahdollista, koska ehdotetun säännöksen 1 momentin 4–8 kohdassa viitataan muihin teollisoikeuksiin, joiden säännöksessä tarkoitettu rikkominen on rangaistavaa. Säännöksen 4–8 kohdassa viitattaisiin voimassa olevan säännöksen 2–6 kohtaa vastaavasti tekotapoja ja aineellisen lain säännöksiä yksilöimättä patentin tuottamaan yksinoikeuteen, mallioikeuteen, oikeuteen

piirimalliin, hyödyllisyysmallioikeuteen sekä kasvinjalostajanoikeuteen. Myöskään näissä kohdissa ei viitata rangaistavan käyttäytymisen aineelliset edellytykset ilmaiseviin rikoslain ulkopuolisiin säännöksiin. Säännös on näin kokonaisuudessaan rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamien vaatimusten vastainen. Jos käsillä olevan esityksen käsittelyn yhteydessä muutettaisiin vain rikoslain 49 luvun 1 momentin 1–3 kohtaa, säännös muodostuisi sisällöllisesti epäjohdonmukaiseksi. Teollisoikeusrikosta koskeva säännös olisikin syytä kokonaisuudessaan uudistaa rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamia vaatimuksia vastavaksi.

Rikoslain 49 luvun 2 §:n teollisoikeusrikosta koskevaa sääntelyä tässä yhteydessä kokonaisuutena arvioiden voidaan lisäksi kiinnittää huomiota siihen, että säännös sisältää jossain määrin – joskin vähäisesti – rangaistavan käyttäytymisen alaa rajaavan abstraktista vaaraa koskevan edellytyksen. Teollisoikeusrikosta koskeva säännös myös oletettavasti ainakin useimmissa tilanteissa tulee sovellettavaksi elinkeinonharjoittajien tai muuten teollisoikeuksia koskevasta sääntelystä perillä olevien tahojen toimintaan, jolloin sääntelyn kohteille voidaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asettaa tietty selonottovelvollisuus tulkinnanvaraisen sääntelyn sisällön selvittämisen suhteen, etenkin jos kysymys on elinkeinonharjoittajiin kohdistuvasta sääntelystä (*Cantoni v. Ranska*, 11.11.1996, 35 kohta). Vaikka tälle näkökohdalle ei nähdäkseni tule antaa ratkaisevaa merkitystä sääntelyn täsmällisyyttä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen näkökulmasta arvioitaessa, sääntelyn ennakoitavuuden arvioinnissa sääntelyn kohteelle voidaan kuitenkin tiettyä rajallista merkitystä antaa.

Edellä todetun mukaisesti teollisoikeusrikosta koskevaa säännöstä olisi nähdäkseni välttämättä täsmennettävä, jotta se täyttää perustuslain 8 §:n rikosoikeudelliselle lainsäädännölle asettamat vaatimukset. Käsillä olevan esityksen käsittelyn yhteydessä täsmentäminen voitaneen kohdistaa vain ehdotetun säännöksen 1–3 kohtaan. Vaikka säännös sisältää rangaistavan käyttäytymisen alaa rajaavan vaarantamista koskevan edellytyksen ja vaikka säännös oletettavasti useimmissa tilanteissa tulee sovellettavaksi elinkeinonharjoittajan toimintaan, sääntelyä olisi kuitenkin välttämättä täsmennettävä. Myöhemmässä vaiheessa teollisoikeusrikosta koskeva säännös olisi syytä uudistaa kokonaisuudessaan rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamia vaatimuksia vastaavaksi.

Mallioikeusrikkomus

Esityksen sisältämän 8. lakiehdotuksen 35 b § sisältäisi mallioikeuslakia (221/1971) koskevan rangaistussäännöksen. Myös tässä säännöksessä on blankorikossäännöksen piirteitä ja sitä olisi täsmennettävä vähintään viittaamalla nimenomaisesti niihin mallioikeuslain säännöksiin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 6/2002 artikloihin, joiden rikkominen voi olla mallioikeusrikkomuksena rangaistavaa. Lisäksi säännökseen tulisi lisätä nykyistä täsmällisempi ja kuvaavampi asiallinen luonnehdinta rangaistavasta teosta.

Tavaramerkkihakemuksen raukeamista koskeva 1. lakiehdotuksen 21 §:n sääntely

Esitykseen sisältyvän 1. lakiehdotuksen 21 §:n 1 momentin mukaan jos hakemus ei täytä lain 16–19 §:ssä säädettyjä edellytyksiä tai jos rekisteröintiin kohdistuu 12–13 §:n mukainen hylkäysperuste, Patentti- ja rekisterihallitus asettaa kahden kuukauden määräajan puutteen korjaamista, lausunnon antamista ja selvityksen esittämistä varten. Ehdotetun säännöksen 2

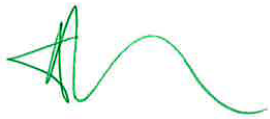
momentin mukaan jollei hakija asetetun määräajan kuluessa anna lausuntoansa, esitä selvitystä tai korjaa puutteellisuutta, hakemus raukeaa kehotetuilta osin. Raukeamisesta lähetetään hakijalle ilmoitus, joka ei ole valituskelpoinen päätös. 1. lakiehdotuksen 22 §:n mukaan rauenneen hakemuksen käsittelyä voidaan jatkaa, jos hakija kahden kuukauden kuluessa puutteen korjaamista, lausunnon antamista ja selvityksen esittämistä varten asetetun määräajan päättymisestä: 1) pyytää käsittelyn jatkamista; 2) pyynnön yhteydessä antaa lausuntonsa, esittää selvitystä tai korjaa puutteellisuudet; ja 3) suorittaa käsittelyn jatkamisesta määrätyn maksun pyynnön yhteydessä.

Muutoksenhakukieltoa koskeva sääntely on lähtökohtaisesti merkityksellistä perustuslain 21 §:ssä turvatun oikeusturvan kannalta. Eduskunnan perustuslakivaliokunnalla on laajaa lausuntokäytäntöä muutoksenhakukiellon sisältäneen ehdotetun sääntelyn arvioinnista (ks. esim. PeVL 14/2016 vp, s. 6–7 ja PeVL 17/2018 vp, s. 9–10 ja niissä viitatut lausunnot).

1. lakiehdotuksen 21 ja 22 §:n sääntelyä kokonaisuutena arvioiden on nähdäkseni ensinnäkin kiinnitettävä huomiota siihen, että ehdotetun 22 §:n mukaan rauenneen hakemuksen käsittelyä voidaan säännöksessä tarkoitetuissa tilanteissa jatkaa. Tältä osin esityksen perusteluissa (s. 118–119) todetaan, että voimassa olevan lain perusteella puutteelliset hakemukset ovat jääneet sillensä ja näihin suppeisiin sillensäjättämispäätöksiin on ollut vaikea saada muutosta markkinaoikeuteen valittamalla, koska sillensäjättäminen on ollut seurausta hakemusta koskevaan täydennyskehotukseen vastaamattomuudesta. Tältä osin ehdotettu sääntely saattaa nähdäkseni tosiasiassa aiempaa paremmin toteuttaa hakijan oikeusturvaa. Toiseksi on huomattava se esityksen säätämisjärjestysperusteluissakin (s. 229) mainittu seikka, että ehdotettu muutoksenhakukielto ei tosiasiassa estäisi asian saattamista tuomioistuimen käsittelyyn, vaan hakija saisi halutessaan rauenneen hakemuksen uudelleen käsiteltäväksi, minkä jälkeen hänellä olisi jälleen mahdollisuus saattaa asia tuomioistuimen arvioitavaksi.

Edellä esitetyn perusteella 1. lakiehdotuksen ehdotettua 21 ja 22 §:n sääntelyä kokonaisuutena arvioiden sääntely ei nähdäkseni muodostu perustuslain 21 §:n kannalta ongelmalliseksi. Kysymys on lähinnä tilanteesta, joka rinnastuu sellaiseen vähäiseen poikkeukseen perustuslain 21 §:n sääntelyyn, jossa tällainen poikkeus ei muuta oikeusturvatakeen asemaa pääsääntönä eikä yksittäistapauksessa vaaranna yksilön oikeusturvaa (esim. PeVL 17/2018 vp, s. 9 ja PeVL 68/2014 vp, s. 3/I), ottaen myös huomioon, että hakijalla olisi normaali muutoksenhakuoikeus rauenneen hakemuksen käsittelyn jatkamisen jälkeen annettuun Patentti- ja rekisterihallituksen päätökseen. Ehdotettua 1. lakiehdotuksen 22 §:n sääntelyä saattaisi kuitenkin olla syytä täsmentää siten, että siinä nimenomaisesti mainittaisiin, että rauenneen hakemuksen käsittelyyn ei kohdistu muutoksenhakurajoituksia vaan rauenneen hakemuksen ”uudelleen herätetyn” käsittelyn johdosta Patentti- ja rekisterihallituksen antamasta päätöksestä olisi 1. lakiehdotuksen 75 §:n 3 momentissa tarkoitettu Patentti- ja rekisterihallituksesta annetun lain (578/2013) 6 §:ssä tarkoitettu normaali muutoksenhakuoikeus. Lisäksi 1. lakiehdotuksen 22 §:n sääntelyä saattaisi olla syytä täsmentää siten, että rauenneen hakemuksen käsittelyä olisi jatkettava, jos säännöksen 1–3 kohdassa mainitut edellytykset täyttyvät. Ehdotetussa muodossaan sääntely jättää harkintavaltaa käsittelyn jatkamisen suhteen, koska ehdotetun 22 §:n mukaan rauenneen hakemuksen käsittelyä *voidaan* jatkaa.

Helsingissä 18.1.2019

Sakari Melander
Rikosoikeuden professori
Oikeustieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
puh.: 02941 21781, 050 5644229
sähköposti: sakari.melander@helsinki.fi